

TÜRKİYE'DE ORMAN VE ORMANCILIK

Prof. Dr. İlhan GÜLEN
Prof. Dr. Metin ÖZDÖNMEZ

Ülkemizde orman varlığının önemi artık toplumun hemen bütün kesimlerince anlaşılmış ve ormancılık bağımsız bir ekonomik sektör olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. Ulusal ekonominin önemli bir bölümünü oluşturan bu sektörün eski çağlardan başlayarak günümüze kadar gösterdiği gelişmeleri ana çizgileriyle ve özet olarak belirtmek ilginç ve yararlı olacaktır.

Yurdumuzdaki ormanlar ve ormancılığı-mız elde mevcut bilgilere dayanılarak üç dönemde toplanmıştır. Birinci dönem, Anadolu'da Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşuna, İkinci dönem Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan Cumhuriyetin ilanına kadar geçer süreyi içermekte ve Üçüncü dönem ise Cumhuriyet dönemini kapsamaktadır.

1- Osmanlı İmparatorluğu döneminden önceki orman ve ormancılık

Anadolu'da tarihin eski dönemlerinde varolan ormanların özellikleriyle ilgili bilgileri elde etmek hemen hemen olanaksızdır. Bu konuda rastlanan bilgiler de çoğu kez, tahminlere dayanmaktadır. Tarihçi Theophrastus ve Strabo'nun bildirdiklerine göre, başlangıçta Anadolu'da doğal dengeyi bozmayan bir yaşamın varolduğu ve ormanların tahribi ve doğal dengesinin bozulmasının Büyük İskender'in Anadolu'yu istilası (M. Ö. 336-323) ile başladığı, daha sonra Roma İmparatorluğu döneminde artarak devam ettiği anlaşılmaktadır. Bundan önce bir liman kenti olan Efes, Milet gibi şehirlerin son-

raları denizden uzaklaşmış olması, ancak yüksek derecede erozyon (toprak taşınması) ve dolayısıyla orman tahribi ile açıklanmaktadır. XI. yüzyılda, Selçukluların Anadolu'yu istila etmeleriyle orman tahribi bir dereceye kadar yavaşlamış ve bu durum, büyük ölçüde değişmeden Osmanlı İmparatorluğu dönemine geçilmiştir.

2. Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki orman ve ormancılık

Bu dönemde de ormanların kullanımı ve korunması konusunda etkin ve olumlu bir çaba gösterildiği söylenemez. Eldeki belgelere göre, Devletin belirli amaçlarla ormanlarla ilgilendiği ve kendine ait ormanlardan sağlanan ürünlerden rüsum aldığı anlaşılmaktadır. XV. ve XVI. yüzyıllarda, belirli ormanlarda ağaç kesiminin yasaklandığına ve bu ormanların korunması ve yönetiminin Tersane amirlerine, Koru ağalarına ve Dağ mimarlarına verildiğine ilişkin belgeler bulunmaktadır. Buna karşılık, bu dönemde ormanların büyük bir kısmı günümüzdeki denizler gibi herkesin yararlanmasına açık bulunuyordu.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Devletin orman ve ormancılık konusuna eğilerek bazı düzenlemeler getirmeye çalışması Tanzimat fermanının ilanından (1839) sonra görülmektedir. Fakat bu ilgilenmenin amacı modern bir ormancılık düzeni kurmak değil, Devletin azalmış gelirlerine yeni bir kaynak bulmaktır. Bu yıllarda, sözkonusu amacı sağlamak için Ticaret Bakanlığına bağlı İstanbul'da bir "Orman Müdürlüğü" kurularak ilk

ormancılık örgütü oluşturulmuştur. Ancak, bu örgütün görevi sadece orman ürünlerine ilişkin rüsum toplamak olmuştur.

Kırım savaşı sonunda (1856), ormancılık konusunda Fransa'dan yurdumuza uzmanlar getirilmiş ve bunların önerileri dikkate alınarak 1857 yılında İstanbul'da bugünkü Orman Fakültesinin nüvesini oluşturan ilk orman okulu kurulmuştur. Yine, ülkemiz ormanlarının nerelerde ve ne kadar olduğunun saptanması ve ormancılık işlerinin yasal yünden düzenlenmesi konularında çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu amaçla 1870 yılında "Orman Nizamnamesi" adıyla bir tüzük çıkarılmış ve böylece, ormanlardan yapılagelen gelişigüzel yararlanmalar bir düzene sokulmak istenmiştir. Ancak, örgüt yetersizliği, yetişkin personel eksikliği ve Devletin halk üzerindeki otorite noksanlığı bu tüzüğün gerektiği biçimde uygulanmasını engellemiştir. Böylece, bu dönemde halkın Devlet ormanlarından bedelsiz yararlanmasını sürerken, ormanlar tüzük gereği müteahhit ve mültezimler eliyle işletilerek tahrip edilmiştir.

İkinci Meşrutiyet (1908) döneminde de ormanların işletilmesini iyileştirmek için çabalar sürdürülmüş, Avusturya ve Almanya'dan ormancı uzmanlar getirilmiş, bazı yasalar çıkarılmış ise de olumlu sonuçlar alınamamıştır. Böylece, 1920 yılında Atatürk tarafından kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Osmanlı İmparatorluğundan geniş ölçüde tahrip edilmiş bir orman varlığı, ormanları kişisel yararlarına göre işletmeye alışmış orman müteahhitleri denen bir azınlık ile ormanların önem ve yararlarının bilincine varmamış bir toplum devralmıştır.

3. Cumhuriyet dönemindeki orman ve ormancılık

1920 yılında kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, bir yandan yurdumuzu düşmanlardan kurtarmak için savaşırken öte yandan da orman sorununu ele almış, ve köylülerin yakacak odun gereksinmelerini karşılamayı düzenlemek üzere 1920 yılında "Baltalık Kanunu"nu çıkarmıştır. Daha sonra, yine bu amaçla adı geçen kanunun yerine 1924 yılında "Devlet ormanlarından köylülerin intifa hakkı kanu-

nu" yürürlüğe konulmuştur. Aynı yıl çıkarılan "Türkiye'de mevcut bilim ormanların fenni usulü idare ve işletilmeleri hakkındaki kanun" ile de tüm yurt ormanlarının planlı bir biçimde işletilmesi sağlanmak istenmiştir.

Bütün bu çabalara, iyi niyetlere karşın, o dönemde yurdumuzun içinde bulunduğu elverişsiz koşullar, başarılı bir ormancılık uygulamasını engellemiştir. Şöyle ki, kurtuluş savaşının meydana getirdiği konut ve yakacak odun gereksinmesi, işsizlik sorunları, bu dönemde de başlangıçta ormanların eskiden olduğu gibi müteahhit eliyle işletilmesini ve Devletin sadece rüsum alması sonucunu doğurmuştur.

1937 yılına kadar devam eden Cumhuriyet döneminin bu ilk yıllarını ormancılık bakımından şöyle değerlendirebiliriz:

—Bu dönem, ormancılığın öneminin anlaşıldığı ve fakat varolan koşullar nedeniyle gereğinin yapılamadığı bir geçiş dönemi olarak belirlendirilebilir.

—Ormancılık örgütünün yetersizliği, eleman, araç, gereç ve bilgi bakımından eksiklikler Devletin orman işletmeciliğine girişmesini geciktirmiştir.

—Bu dönemde müteahhitler eliyle yapılan özel teşebbüs işletmeciliği geniş kapsamlı orman tahriplerine yol açmıştır.

Ülkemizde Cumhuriyet rejiminin genel anlayış ve karakterine uygun ormancılık 1937 yılında çıkarılan 3116 sayılı Orman kanunu ile başlamıştır. Bu kanunun en belirgin özelliği, ormanları ulusal ekonominin önemli kaynaklarından biri olarak kabul etmesi ve onların tüm toplumun yararına olacak bir biçimde ve Devlet eliyle işletilmesini öngörmesidir. Öte yandan bu kanun Devletin başkasına ait ormanlar üzerinde de Devletin gözetim ve denetimini sağlamayı amaçlamıştır.

Bu amaç ve özellikler gereği, aynı yıl "Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat Kanunu" çıkartılarak Tarım Bakanlığına bağlı, tüzel kişiliği olan ve katma bütçe ile idare olunan genel müdürlük düzeyinde bir örgüt kurulmuştur. Böylece, ülkemizde Devlet Orman İşletmeciliğinin gerek teorik temelleri ve gerekse uygulama koşulları yasal yünden oluşturulmuştur.

Daha sonra 1945 yılında çıkarılan 4785

sayılı bir yasayla bütün ormanların Devlet ormanı haline getirilmesi amaçlanmıştır. Halen yürürlükte olan ve 1956 yılında çıkarılan 6831 sayılı Orman kanunu, 3116 sayılı Orman kanunundaki esaslardan herhangi bir sapma yapmayı öngörmemiştir.

1937 yılından günümüze kadar geçen dönemde ülkemiz ormancılığında gerek maddi alanda gerekse manevi anlamda büyük ilerlemeler olmuştur. Öncelikle bu dönemde "cibali mubaha" denilen ve herkesin ormandan serbestçe ve gelişigüzel yararlanmasını öngören anlayış terk edilmiş, ormanların tüm toplumun yararına ve usulüne uygun olarak ancak yetkili organlarca işletilebileceği kabul edilmiştir.

Günümüzde Devlet, hemen hemen bütün ormanlarda örgüt kurmuş ve ormanların modern usullerle korunması, işletilmesi ve yenilenmesini güvence altına almıştır.

Öte yandan Devlet orman işletmeciliği, ormancılık mesleğinin fonksiyonel, saygın ve yararlı bir meslek olarak tanınmasını da sağlamıştır.

1937 yılından bugüne kadar geçen sürede ormancılık alanında önemli yatırımlar ya-

pılmış ve araç, gereç, yol, bina vb. olanaklar artırılmıştır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkemizin orman ürünlerine ve hizmetlerine olan gereksinimleri de genellikle büyük bir sıkıntıya uğranılmadan karşılanmıştır. Ülkemizin yoksul bölgelerini oluşturan dağlık ve ormanlık yörelerde yaşayan orman köylülerine iş sağlanmıştır.

Orman idaresince yayımlanan istatistikler Cumhuriyet döneminde ormancılıkta üretimin her alanda artırıldığını göstermektedir. Bu da, benimsenen ormancılık ilkelerinin genellikle isabetli ve yurt gerçeklerine uygun olduğu yargısını haklı gösterecek niteliktedir. Ancak varılan sonuçlarla özlener hedefler arasında bir fark olması doğaldır. Denilebilir ki, Cumhuriyet döneminde ormancılığı ileri ülkelerde görülen gelişmişlik düzeyine kavuşmak yolunda önemli aşamalar kaydedilmişti. Bugün yapılması gereken şey, Ulu önderimiz Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda "hayatta en hakiki mürşit ilimdir" gerçeğinden hareket ederek, bilimi ve bilimsel araştırma sonuçlarını değerlendirmek ve yeni bir heyecan, inanç ve azimle ciddi olarak çalışmalara devam etmektir.